

Ковтун Е. О.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту та адміністрування
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

Поліщук І. В.

*студент
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

Турець Ю. М.

*студент
Вінницького торговельно-економічного інституту
Київського національного торговельно-економічного університету*

Kovtun E. A.

*Candidate of Economics Sciences, Lecturer,
Docent of Management and Administration Department
Vinnytsya Trade Economics Institute
Kyiv National Trade Economics University*

Polischuk I. V.

*Student
Vinnytsya Trade Economics Institute
Kyiv National Trade Economics University*

Turets Y. M.

*Student
Vinnytsya Trade Economics Institute
Kyiv National Trade Economics University*

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ

WAYS TO OPTIMIZE THE FOREIGN TRADE OF DOMESTIC ENTERPRISES

Анотація. У роботі проаналізовано сучасні проблеми та перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Розкрито фактори впливу на ефективність здійснення експортної та імпоротної діяльності. Визначено основні напрямки вдосконалення зовнішньоекономічної діяльності.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, експорт, імпорт, експортоорієнтовані галузі, інвестиції, SWOT-аналіз, матричний аналіз ЗЕД.

Вступ та постановка проблеми. Зовнішньоекономічна діяльність вітчизняних підприємств на всіх історичних етапах впливає на вирішення проблем їх економіки та держави в цілому. Ефективність економічного співробітництва між країнами – це поняття, яке має комплексний і багатоаспектний характер і вказує на різноманітність шляхів оптимізації зовнішньоекономічної діяльності. Пошук шляхів оптимізації ЗЕД підприємств є необхідною умовою отримання стійких конкурентних переваг та засобом підвищення ефективності діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тематика здійснення зовнішньоекономічної діяльності достатньо поширена в роботах зарубіжних та вітчизняних науковців. Так, питання оцінки ефективності експортної діяльності підприємства досліджували Т. Бондарева, А. Осадчук, О. Пасічна, Л. Пельтек, А. Бондаренко, Ю. Ілясова, П. Манін, Н. Невська, А. Фатенок-Ткачук та ін. Дослідженням проблематики імпоротної діяльності займалися Т. Мельник, Н. Тимохіна, А. Мазаракі, В. Ізовіт, О. Криво-

конь, А.І. Бондаренко та ін. Водночас недостатньо уваги приділено пошуку шляхів оптимізації зовнішньоекономічної діяльності, що зумовлює актуальність обраної тематики дослідження.

Метою даної роботи є пошук найоптимальніших шляхів реалізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств.

Результати дослідження. Відповідно до Закону України «Про зовнішньоекономічну діяльність», зовнішньоекономічна діяльність – це діяльність суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, побудована на взаємовідносинах між ними, що має місце як на території України, так і за її межами [1]. Головними суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності виступають підприємства, що безпосередньо займаються експортом або імпортом товарів та послуг.

Розвиток зовнішньоекономічної діяльності підприємств є суттєвим фактором підвищення ефективності господарської діяльності як на рівні окремих підприємниць-

ких структур, так і в масштабах усієї країни. Ефективна зовнішньоекономічна діяльність сприяє:

- відтворенню експортного потенціалу країни;
- підвищенню рівня конкурентоспроможності українських товарів на світових ринках;
- формуванню раціональної структури експорту й імпорту;
- залученню іноземних інвестицій на взаємовигідних умовах, забезпеченню економічної безпеки України.

Для розвитку зовнішньоекономічної діяльності Україна має природні конкурентні переваги, такі як сприятливі кліматичні умови, вдале географічне розташування (на перетині торговельних шляхів між Європою та Азією), родючі ґрунти, забезпеченість водними ресурсами, а також висококваліфіковані трудові ресурси. Маючи високий експортний потенціал, Україна використовує його недостатньо ефективно.

На сьогодні спостерігається зменшення вартісних обсягів експорту, що свідчить про кризу виробництва. Основні експорторієнтовані галузі залишаються надзвичайно енергоємними, що робить їх критично залежними від імпортованих енергоносіїв та обмежує можливості нарощування експорту за рахунок девальвації національної валюти [2, с. 121]. До основних недоліків сучасного стану здійснення зовнішньоекономічної діяльності можна віднести:

- переважання експорту сировинної групи товарів (майже 70%);
- висока залежність від практично одного імпортера таких енергоносіїв, як нафта та газ;
- імпорт невиправдано великої кількості товарів споживчого призначення, незважаючи на складний економічний стан у державі.

Саме тому для розвитку зовнішньоекономічної діяльності українських підприємств необхідно вдосконалити організаційно-економічні механізми здійснення їх зовнішньоекономічної діяльності. Шляхи підвищення ефективності експортної діяльності підприємства наведено в табл. 1.

Досвід зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств підтверджує необхідність урахування особливостей зовнішнього ринку. А це передусім урахування перспективної зміни попиту на продукцію та можливість зміни обсягу виробництва, коливання світових цін, зміну витрат на виробництво зі зміною обсягу випуску продукції.

На нашу думку, основним напрямом підвищення ефективності експортної діяльності для підприємств може стати визначення важелів впливу на споживчий попит. Із

цією метою підприємствам варто проводити детальний аналіз споживчого попиту та уподобань споживачів для визначення ресурсів, необхідних для задоволення споживчого попиту, а також спрямувати інвестиції в різноманітні механізми управлінського обліку та контролю, які мають безпосередній вплив на задоволення споживчого попиту.

Варто відзначити, що оптимізація зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств є складним процесом і вимагає своєчасних і достовірних розрахунків ефективності такої діяльності. Основні причини: важко прогнозувати різні ризики – інфляційні (зростання цін на матеріали, комплектуючі, заробітні плати, енергоносії та ін.); політичні (введення обмежень, ембарго, нестабільність ситуації в країні та ін.); ринкові (зміна світових цін, зниження попиту тощо).

Ще одним важливим напрямком покращання ефективності зовнішньоекономічної діяльності є обмеження імпортової залежності країни. Серед пріоритетних напрямів оптимізації розвитку імпортової діяльності в Україні є такі [3, с. 100]:

- застосування антидемпінгових та компенсаційних мит, товарних квот із метою захисту вітчизняних виробників (перегляд умов імпорту продукції, що відповідає стратегічним засадам модернізації економіки та має потенціал для наступного розширення експортної пропозиції, запровадження нетарифного регулювання імпорту з метою обмеження доступу на українські ринки конкуруючої продукції за демпінговими цінами, боротьба з тінговою імпортовою діяльністю) відповідно до норм ГАТТ/СОТ;
- лібералізація імпорту як захід сприяння експорту та посилення конкурентоспроможності (оптимізація імпорту сировини та комплектуючих, що застосовується для виробництва готової продукції);
- запровадження заходів щодо диверсифікації географічної структури енергетичного імпорту з метою підвищення рівня безпеки і стабільності внутрішнього ринку;
- підвищення рівня прозорості та конкуренції у сфері державних закупівель (шляхом використання підходів до організації та проведення тендерів).

Без нарощування обсягів національного виробництва, підвищення його наукоємності та здійснення модернізації всі спрямовані на регулювання зовнішньоекономічної діяльності заходи залишаються малоєфективними.

Отже, головна проблема в оптимізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств – проблема збуту продукції. Кожне підприємство здійснює діяльність на зовнішньому ринку не ізольовано. На здійснення зовнішньое-

Таблиця 1

Шляхи підвищення ефективності експортної діяльності підприємства

№	Напрямок вдосконалення	Характеристика
1.	Управління експортною діяльністю на підприємстві	Моніторинг процесу прийняття рішень стосовно експортної діяльності, включаючи планування, визначення методів ведення діяльності, встановлення відповідальності різних відділів та координації їх діяльності в рамках здійснення експортної діяльності підприємства
2.	Управлінський облік і контроль	Структура даних по продукції, облік сировини, облік технологічної маршрутизації та виробничих об'єктів
3.	Управління ресурсами	Моніторинг раціонального використання наявних ресурсів: капітальних, технічних, технологічних, трудових, маркетингових, інформаційних, безпосередньо задіяних в експортній діяльності підприємства
4.	Оцінка споживчого попиту та управління запасами	Збір та аналіз даних щодо товарів конкурентів та смаків зарубіжних споживачів, адміністрування замовлень, моніторинг, визначення необхідного розміру запасів і комплектуючих, а також обсягів незавершеного виробництва
5.	Оцінка експортної діяльності підприємства	Моніторинг та оцінка ефективності експортної діяльності за допомогою методів внутрішнього контролю, який включає: вивчення закордонного ринку збуту; підготовку виробництва продукції на експорт; виробництво експортованої продукції; реалізацію експортованої продукції; післяпродажне обслуговування

кономічної діяльності, її ефективність впливають законодавчі акти, міжнародне право, митні тарифи, політична ситуація, взаємини із засобами масової інформації (реклами та ін.).

Наростити обсяги зовнішньоекономічної діяльності можливо шляхом залучення інвестицій. У сучасних умовах перспективним напрямом для інвестування є сільське господарство.

Переважає частка іноземних інвестицій, що надходять у сільське господарство, використовуються на придбання нової техніки та обладнання, що сприяє впровадженню прогресивних технологій і використанню зарубіжного досвіду. Так, більше 70% іноземних інвестицій у сільське господарство спрямовується на розвиток експорт-орієнтованих галузей рослинництва, передусім у зернове господарство, вирощування та переробку соняшника та ріпаку. Більшість інтегрованих формувань в агропромисловому виробництві з іноземними інвестиціями спрямовує інвестиції у виробництво різних видів продукції, що помітно зменшує їх ризики [4, с. 13].

Перспективи розвитку даної галузі пов'язані з посиленням комплексного розвитку ефективної зовнішньоекономічної діяльності, основними напрямками якого повинні стати структурна перебудова аграрного виробництва, поглиблення спеціалізації аграрних підприємств, диверсифікація діяльності переробних підприємств, вільного руху ресурсів і товарів, формування ринкової інфраструктури, посилення екологічного спрямування сільськогосподарського виробництва, переходу до європейських стандартів якості та безпеки харчування. Зовнішньоекономічна діяльність в аграрному секторі може значною мірою сприяти впровадженню ефективних технологій, вирішенню гострої проблеми переоснащення переробної промисловості, нарощуванню потужностей підприємств зі зберігання сільськогосподарської продукції.

Також для підвищення ефективності ЗЕД підприємства та забезпечення конкурентоспроможності підприємства на зовнішньому ринку варто формувати стратегію зовнішньоекономічної діяльності. При створенні стратегії необхідно проводити комплексний аналіз діяльності підприємства з використанням методів SWOT-аналізу, що дозволить виявити сильні та слабкі сторони діяльності підприємства та здійснити групування показників, щоб виявити потенціал розвитку підприємства.

Далі варто провести аналіз зовнішнього середовища, який включає в себе оцінку постачальників, конкурентів та споживачів, а також аналіз асортиментного ряду підприємства з метою виявлення стадії життєвого циклу кожного товару та можливості його заміни. Даний аналіз проводиться шляхом складання карти стратегічних груп для визначення положення підприємства серед конкурентів та напрямів його розвитку в наявному конкурентному середовищі.

Також доцільно проводити маркетингове дослідження ринку для виявлення потреб та смаків споживачів, оцінки діяльності постачальників (визначення якості сировини та рівня цін на неї в даній галузі). Для визначення привабливості ринку в зовнішньоекономічній діяльності підприємства варто проводити матричний аналіз. При проведенні матричного аналізу ЗЕД підприємства найчастіше використовуються такі матриці:

- матриця BCG – аналіз темпів зростання та частки ринку;

- матриця GEM – аналіз порівняльної привабливості ринку та конкурентоспроможності;

- матриця ADL – аналіз життєвого циклу галузі та відносного положення на ринку;

- матриця Shell/DPM – аналіз привабливості ресурсоємної галузі в залежності від конкурентоспроможності.

Після проведення аналізу економічної діяльності підприємства складається список стратегічних альтернатив, тобто система стратегій із розрахунком вірогідності їх запровадження для досягнення загальної мети. Побудова стратегії зовнішньоекономічної діяльності дозволить підприємству чітко усвідомлювати власні можливості та адаптуватись до зміни різноманітних факторів.

Розроблені шляхи оптимізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств будуть ефективні, якщо вихід підприємств на зовнішні ринки буде всебічно обґрунтований і розрахований на перспективу.

Висновки. Для того щоб оптимізувати зовнішньоекономічну діяльність вітчизняних підприємств, варто визначити шляхи покращання експорту та імпорту на загальнодержавному рівні. З метою оптимізації ЗЕД підприємствам варто розробляти комплексну стратегію діяльності, яка враховуватиме фактори зовнішнього та внутрішнього впливу.

Список використаних джерел:

1. Про зовнішньоекономічну діяльність: Закон України від 16.04.1991 р. № 959-ХІІ (редакція від 28.06.2015 р.) // Відомості Верховної Ради УРСР від 16.07.1991 р. – № 29 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/959-12>.
2. Зосимова Ж.С. Проблеми та умови покращання зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств / Ж.С. Зосимова // Економіка. Управління. Інновації. – 2013. – Вип. 2 (10). – С. 119–124.
3. Крикунова В.М. Чинники, динаміка і структура зовнішньоторговельної діяльності підприємств України / В.М. Крикунова, С.В. Фомішин // Економічні інновації. – 2013. – С. 92–101.
4. Ключник А.В. Регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності аграрного сектора в умовах євроінтеграційних процесів України / А.В. Ключник, А.І. Федоренко // Економіка та інноваційний розвиток національного господарства. – 2013. – № 4. – С. 11–15.
5. Кириченко О. Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності / О. Кириченко. – К.: Фінансист, 2013. – 634 с.
6. Прокушев Е.Ф. Внешнеэкономическая деятельность / Е.Ф. Прокушев. – М.: Маркетинг, 2008. – 208 с.

Аннотация. В работе проанализированы современные проблемы и перспективы развития внешнеэкономической деятельности в Украине. Раскрыты факторы влияния на эффективность осуществления экспортной и импортной деятельности. Определены основные направления совершенствования внешнеэкономической деятельности.

Ключевые слова: внешнеэкономическая деятельность, экспорт, импорт, экспортноориентированные отрасли, инвестиции, SWOT-анализ, матричный анализ ВЭД.

Summary. The paper analyzes the current problems and prospects of development of foreign economic activity in Ukraine. The factors influence the efficiency of import and export activities. The main directions of improvement of foreign trade.

Key words: foreign trade, export, import, export-oriented industries, investments, SWOT-analysis, FEA analysis matrix.